

**УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО
И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО**

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

Константин Стойчев Белев

Договор за извършване на услуга

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна
степен доктор по професионално направление 3.6 „Право“, научна
специалност „Гражданско и семейно право“**

Научен ръководител: доц. д-р Мирослав Димитров

София, 2019

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Значимост на изследвания проблем

Договорът за извършване на услуга е познат на българския законодател като вид договор, като същият е регламентиран от разпоредбите на специални закони и подзаконовни нормативни актове. Уреден е като самостоятелен вид договор в законодателството на държави като: Германия, Австрия и Русия. За разлика от наличието на действаща правна уредба на този договор в законодателството на тези страни, в общия граждански закон на Република България – Закона за задълженията и договорите /ЗЗД/ липсва правна уредба на договора за услуга. Това поражда съществени затруднения в правоприлагането, които могат да бъдат разрешени единствено след регламентирането *de lege ferenda* на договора за услуга като вид договор в ЗЗД. Трудностите се състоят във възприетото разрешение относно правната квалификация на договора за услуга, застъпвано в правната теория и константна съдебна и арбитражна практика, според която договорът за услуга е квалифициран като вид договор за изработка по чл. 258 и следващите от ЗЗД. Правилността на подобно разрешение се обуславя единствено от липсата на уреден в общия закон договор, който да притежава подобно съдържание, без да се отдава значение, че в определени случаи правилата на изработката биват тълкувани „прекомерно разширително“ въпреки, че в някои случаи е налице явна несъвместимост между предмета на типичния договор за изработка с този на някои договори за нематериални услуги. Това е така, тъй като уредбата на изработката по ЗЗД не съдържа правила, които винаги да са в състояние да се приспособят към съдържанието на всеки един договор за услуга, най-вече поради разнообразното естество на неговия предмет. До настоящия момент в българската правна доктрина и съдебна практика липсват изведени критерии за разграничение между договора за услуга и договора за изработка, както и между договора за услуга и други, сходни на него договори. Липсват критерии за определяне на съдържанието на договора за услуга посредством съответното приложение на правилата на изработката, което е от значение за правоприлагането и за защитата на правата на интересите на страните по договора.

Затрудненията се задълбочават предвид обстоятелството, че независимо от наличието на специална правна уредба на различни видове договори за услуги, установена от разпоредбите на специални нормативни актове, този вид договор е останал не достатъчно добре изследван. Научните съчинения, които са посветени в

българската доктрина, са кратки и недостатъчно обосновани. Повечето от тях разглеждат особеностите на договора за услуга при сравнението му с други договори, които са основен обект на изследване. Налице са противоречиви и неаргументирани становища относно правната характеристика на този договор, като някои автори твърдят, че договорът за услуга е самостоятелен вид договор. Независимо от липсата на правна уредба на този договор в ЗЗД, обаче, настоящото изследване представя договора за услуга като самостоятелен вид договор, чийто предмет се различава от предмета на всички регламентирани в закона договори, в това число и от предмета на договорите за изработка, мандата и трудовия договор. Самостоятелният характер на този договор произтича от естеството на неговия предмет, а именно от естеството на самата услуга, чиято същност се разкрива посредством уредените в закона дефиниции за нея. В изследването всяка една дефиниция е подложена на задълбочен анализ, тъй като допринася за изясняване на сложната природа на услугата като явление. В българската правна литература до момента липсва монографично изследване, посветено на правната същност на договора за услуга, което да установи всички характерни особености, които характеризират и същевременно отличават договора за услуга от всички останали договори, както и които да му отредят заслуженото място на самостоятелен вид договор, наред с договорите за изработка и поръчка в ЗЗД.

За сравнение можем да споменем, че в руската правна доктрина са налице множество изследвания посветени на различни аспекти от правната природа на договора за услуга. В руското право договорът за възмездно оказване на услуги, е уреден като самостоятелен вид договор, който е двустранен, възмезден и консенсуален.

Предвид горното, дисертационният труд се ползва с важно значение за установяване на правната същност, съдържание и правна характеристика на договора за услуга. Негова основна задача е да бъдат изведени всички особености, които характеризират всеки договор за услуга, независимо дали е уреден в закона или не е уреден и които дават основание на българския законодател да го уреди в закона като самостоятелен вид договор.

2. Цели и задачи на изследването

Изследването поставя за разглеждане и решаване множество проблеми, които в своята цялост имат за цел да изяснят същината на ДИУ. За това настоящият анализ е поставен пред постигането на определени цели:

1. Разкриване на правната същност, съдържание и правна характеристика на ДИУ;

2. Извеждане на критерии за разграничение и правоприлагане.

Структурата и последователността на разгледаните в изследването въпроси са подчинени на поставените научни цели, за чието постигане са формулирани следните основни задачи: установяване на правната същност и правна характеристика на ДИУ като самостоятелен вид договор, изясняване на особеностите, които притежават елементите от неговото съществено съдържание; установяване на критерии за приложимост на правилата на договора за изработка; класифициране на видовете договори за услуги съобразно естеството на услугата и начина на нейното изпълнение и формулиране на предложения *de lege ferenda*.

3. Обект и предмет на изследването

Поставените научни цели и задачи очертават непосредствения предмет на дисертационния труд. Извън обхвата на научното изследване остават административните услуги, които извършват държавните и общински органи в изпълнение на властническите си правомощия. Настоящото изследване има за обект правната същност, правна характеристика, съдържание, особености, изпълнение, неизпълнение и прекратяване на договора за извършване на услуга. Фокусът на изследването е съсредоточен основно върху неговия предмет, благодарение на който ще се постигне разкриване на неговия самостоятелен характер, а оттам ще се открие самостоятелната природа, която притежава и самият договор за услуга. Изследването има за предмет извеждането на критерии за разграничение и приложимост на правилата на изработката в зависимост от вида на услугата, предмет на договора, а именно дали притежава материален или нематериален характер, както и по какъв начин същата се изпълнява. Изследването се основава на достиженията на науката и съдебната практика по разглежданите въпроси.

4. Методология на работата

В подготовката и хода на изследването са използвани както общонаучни, така и специални методи на изследване. Сред приложените общонаучни методи могат да се открият: системният метод, при който разглежданите явления са изследвани с оглед на тяхното място в правната система и взаимовръзките помежду им, както и формално-логическият, индуктивният и дедуктивният метод на обобщение, както и сравнително-правният и историческият методи. От специалните научни методи широко приложение намират различните форми на тълкуване в правото – систематично, телеологично, логическо, езиково, разширително и ограничително тълкуване. В дисертационния труд

са използвани методи, позволяващи извършването на нормативен анализ, чрез който да бъдат изведени съществените характеристики на договора и открояване на особеностите на елементите от неговото съдържание. Направените в хода на изследването изводи се основават на възприетите в доктрината и съдебната практика и разбирания. Изследването е въз основа на актуалното законодателство към 26.09.2019 г. и наличната към този момент съдебна практика.

5. Обем и структура на труда

Дисертационният труд е с обем от 328 страници, в това число списък на използваните библиографски източници от 10 страници, списък на използваните съкращения от 2 страници и декларация за оригиналност на дисертацията в обем 1 страница. Изследването включва 606 бележки под линия. Дисертационният труд включва съдържание, списък на използваните съкращения, увод, изложение, заключение и библиография. Предложенията *de lege ferenda* са част от съдържанието на изследването. Изложението е обособено в пет глави, обозначени с римски цифри. Всяка глава е съставена от параграфи, които включват точки и подточки, означени с арабски цифри. Списъкът с използваната литература включва 113 заглавия от български източници и 21 заглавия от чуждестранна литература.

II. Съдържание на дисертационния труд

Глава първа

„Обща характеристика на договора за извършване на услуга“

Глава първа е озаглавена „Обща характеристика на договора за извършване на услуга“, в която е проследено историческото развитие на договора за извършване на услуга /ДИУ/ и неговата правна уредба, като изследването в главата е систематизирано в 5 /пет/ параграфа.

Параграф първи от глава първа представя историческото развитие на договора и формите, в които това правно явление се е появило. В точка първа е разгледано възникването и развитието на договора за наем на работа в Античността и правото на

древен Рим. В нея се застъпва тезата, че исторически предшественик на договора за „наем на работа“ в римското право е нексумът. Споменава се, че той не е бил договор със сходни правно-технически елементи, а правен институт, който в предходния исторически период е изпълнявал подобна общественно-икономическа функция, а именно експлоатация на свободни римски граждани от други свободни римски граждани. Изворите показват, че целта на нексума е била колкото да гарантира издължаването на нексалния заем, толкова и да постави длъжника в зависимост, за да може срещу авансираната сума кредиторът да експлоатира труда му. В същата точка се изяснява, че по силата на **Закона на Петелий и Папирий през 326 г. пр. Хр.** е забранена продажбата на неплатежоспособния нексален длъжник в робство „отвъд Тибър“ и пряката му физическа експлоатация в самия Рим, като вместо това законът е насочил принудителното изпълнение върху неговото имущество, а не неговата личност, както е било дотогава. Лишен от прякото извънсъдебно изпълнение върху личността на длъжника, нексумът изпаднал в неупотреба и се изживял като правна форма. В тази точка се посочва, че в периода след възникването на договора за „наем на работа“ /*Locatio - conductio operarum*/, този договор е бил сключван предимно чрез предплащане, като възнаграждението е било считано, че е дадено в заем. За временното използване на наеман труд е започнала да се прилага следната схема: работникът е получавал при сключване на договора известна предплата /първоначално може би цялата сума за уговорения срок на работа/ и е бил държан отговорен, като да е взел заем. Този „заем“ наемникът е бил задължен да върне чрез отработване на равностойността му.

В параграф първи се отбелязва, че в римското право договорът за поръчка (*mandatum*) е могъл да има за предмет, както едно юридическо действие (например извършването на някаква покупка или някакво плащане), но така и на фактически действия, които са били предмет на договора за наем на работа. Така например, мандатът, който имал за обект едно фактическо действие, се отличавал от договора за наем по това, че бил безвъзмезден. В точка втора от параграф първи на темата се споменават договорите, които имат за свое основно съдържание полагането на труд. Към последните се отнасят наемът на труд, заемането на работа и съдружието за обща работа.

В **параграф втори от глава първа** е разгледана правната уредба на договора за услуга при отменените и действащите към момента редакции на нормативни актове. В точка първа е представено уредбата на ДИУ и нейното развитие според отменените редакции на нормативните актове в българското законодателство. Такива са: договорът за наем на работа съгласно ЗЗД – отм., договор за извършване на работа или услуги

съгласно Закона за договорите между социалистическите организации – отм., договорът за краткотрайна услуга по чл. 3, буква „А” от Правилника за прилагане на Дял III от Кодекса на труда. Разгледана е също така уредбата на услугите съгласно следните нормативни актове: Правилник за колективната и личната трудова дейност на гражданите за допълнително производство на стоки и услуги – отменен, както и отменените - Наредба № 6 за извършване на транспортни услуги от гражданите, Наредба № 7 за проектантските услуги, Наредба № 7 от 22 април 1988 г. за извършване на педагогически услуги, издадена от министъра на културата, науката и просветата, Наредба № 7 за административно-правни услуги, издадена от Министъра на правосъдието, Наредба за колективната и личната трудова дейност на здравните работници за оказване на допълнителна медицинска помощ и услуги, Наредба № 6 за извършване на транспортни услуги от гражданите, Наредба № 7 за проектантските услуги, Наредба № 7 от 22 април 1988 г. за извършване на педагогически услуги, издадена от министъра на културата, науката и просветата, както и Наредба № 7 за административно-правни услуги. В точка втора е разгледана правната уредба на ДИУ и услугите според Правото на Европейския съюз, като са споменати регламенти и директиви, които съдържат в наименованието си понятието „услуга“.

В точка трета е представена уредбата на услугите съгласно действащото право. Представени са дефинициите, с които законодателят е дал легално определение за услуга – съгласно Закона за дейностите по предоставяне на услуги, Закона за защита на потребителите и Закона за данък върху добавената стойност. Посредством примерно изброяване е представена уредбата на услугите според редица действащи нормативни актове. В точка 4 е разгледана сравнително-правната уредба на договора за услуга в законодателството на Германия, Русия и Австрия, като в точка пета да направени изводи.

В параграф трети от глава първа е дадена примерна класификация на видовете ДИУ според различни критерии, което спомага по-доброто им изучаване. **В параграф четвърти** е дадена правната характеристика на договора за услуга като извод от представеното историческо развитие и правна уредба на ДИУ. Той ненаименуван договор, защото не е уреден в ЗЗД, но също и двустранен, възмезден, консенсуален, комутативен, престационен договор за извършване на определена дейност. Няма пречка да бъде сключен и като безвъзмезден и алеаторен договор, съобразно свободата на договаряне по чл. 9 от ЗЗД.

Глава втора

„Предмет и възнаграждение на договора за извършване на услуга“

Втората глава на дисертационния труд е посветена на елементите от същественото съдържание на ДИУ, които са неговия предмет и възнаграждение, съобразно характеристиката му на двустранен, възмезден и консенсуален договор. Тя се състои от четири части, обособени в четири параграфа.

Параграф първи от глава втора е озаглавен „**Понятие за предмет на договора за услуга**“. В точка първа е разгледана услугата като обект на правото с посочване на становищата в доктрината в тази връзка. В точка втора е представено какво следва да разбираме под „услуга“ като понятие. Посочено е, че **понятието** е една от абстрактните форми на мислен, което се характеризира със **съдържание и обем**. Според руския учен Евгений Войшвилло със съдържанието на понятието се определя съвкупността от признаци, които притежават означаваните с него предмети и които служат за основа на обобщение на тези признаци в даденото понятие. Понятието за услуга също се характеризира с определено **съдържание и обем**. **Съставна част от неговото съдържание стават всички тези признаци, които се съдържат в трите дефиниции за услуга, чиито характерни черти могат да бъдат установени по тълкувателен път**. Те се открояват както при всяка една от предвидените в закона определения за услуга поотделно, така и при тяхната съвкупност и взаимна връзка. Всички тези признаци съществуват в едно единство, за да формират едно съвкупно общо понятие, за да може заедно да разкрият неговата външна, обществена, както и неговата вътрешна, индивидуална страна. Съдържанието на понятието за услуга се обхваща от съвкупността от всички признаци, определени в легалните дефиниции. Те имат общ характер, тъй като се отнасят за всички услуги. В точка 3 са посочени целите и задачите на изследване, които да обусловени от липсата на правна уредба на договора за услуга в ЗЗД и оскъдните научни съчинения в българската доктрина. Разкриването на признаците за всички видове услуги, като предмет на договора, се осъществява чрез представяне на услугата като понятие, което се състои от съдържание и обем. За тази цел се извършва представяне и съответно анализ на дефинициите според българското законодателство, които са споменати в точка 4 и 5 от параграф първи. Това са дефинициите за услуга съгласно Закона за дейностите по предоставяне на услуги, Закона за данък върху добавената стойност и Закона за защита на потребителите.

Разглеждането на трите законови дефиниции за услуга е съобразено изцяло с предварително поставената пред нас задача да разгледаме услугата като понятие условно от две страни, наречени вътрешна, индивидуална страна на понятието услуга и външна, обществена страна на понятието услуга, към които гравитират всички произтичащи от трите дефиниции признаци, които представляват елементи от неговото съдържание.

Параграф втори от глава втора е озаглавен „Вътрешна и външна страна на понятието услуга“. Елементите от вътрешната страна на понятието услуга се установяват след анализ на дефиницията по Закона за защита на потребителите, докато елементите от нейната външна страна се разкриват след анализ на разпоредбите по ЗЗП, ЗДПУ и ЗДДС. Последните два закона описват външната страна на това понятие, неговите външни обвивка и форма, като акцентират върху неговия обществен характер. Точка първа от параграф втори е посветен на вътрешната, индивидуална страна на понятието услуга. Признаците от вътрешната страна на понятието услуга се извеждат посредством тълкуване на законовия текст на § 13, т. 14 от ДР на ЗЗП. Същата индивидуализира услугата като функция, насочена към определена цел, каквато притежава всяка една услуга, предназначена да задоволи една индивидуална потребност. Споменатата разпоредба от ЗЗП представлява една неразривна цялост от две взаимосвързани части, които кумулативно определят услугата като явление и нейните характерни черти. Първата част от дефиницията ни информира за това какво следва да разбираме като услуга като понятие, докато втората част ни осведомява какви особености услугата не притежава и не се отнасят за нея. По този начин двете части на дефиницията обуславят на свой ред два начина на определяне на елементите от вътрешната страна на това понятие. Това включва разкриване на елементите по отрицателен и положителен път, съгласно текста на горесцитираното законово определение. Определянето на свойствата на услугата по отрицателен път е дадено в подточка а/ от точка първа. Това определяне се извършва след провеждане на граматическо тълкуване на текста на споменатата разпоредба. То има за цел да насочи вниманието ни към втората част на изречението, където законодателят е изрично изключил от нейния предметен обхват всички нехарактерни и нетипични черти, които по принцип нито една услуга не притежава. Тези особености се съдържат във втората част на изречението от разпоредбата на § 13, т. 14 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите, при което отрицателният начин на дефиниране на понятието намира проявление. Съгласно тази част, определението услугата „...е **дейност, която не е с основен предмет прехвърляне на владение или вещ..**“.

Определянето на услугата по положителен път е дадено в подточка б/ от точка първа и се извежда след граматическо тълкуване на първата част на изречението от разпоредбата на § 13, т. 14 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите. Тези особености идентифицират услугата като емпирично явление от обективната действителност и намират отражение при определяне на елементите от съдържанието на услугата като понятие. Съгласно последната, „услуга е всяка материална или интелектуална дейност, която се извършва по независим начин, предназначена е за друго лице и не е с основен предмет прехвърляне на владение или вещь“. Разкриването на същността на услугата не може да се извърши, без да се изясни същността на всеки един елемент, неговата отделна позиция и самостоятелна роля и функция, която този елемент изпълнява по такъв начин, че всеки един елемент от неговото съдържание е обусловен от останалите елементи и същевременно сам обуславя другите. В подточка в/ са представени видовете елементи от съдържанието на услугата като понятие и това елементи от вътрешната и елементи от външната страна.

В точка 2 от параграф втори от глава втора на дисертационния труд са разгледани елементите на вътрешната страна на понятието услуга. Споменава се, че елементите от вътрешната страна на понятието за услуга се съдържат и извеждат по тълкувателен път от законовия текст на разпоредбата на § 13, т. 14 от Допълнителните разпоредби на Закона за защита на потребителите. Те биват обективни и субективни. Обективните елементи от вътрешната страна на услугата като понятие са следните: „материална или интелектуална дейност“, която „се извършва по независим начин“ и е „предназначена за друго лице“. Услугата е разгледана като дейност, в който смисъл е налице еднородие както в българското законодателство, така и съгласно сравнително-правната уредба на договора за услуга в държави като Германия, Австрия и Русия, както и с оглед на изразените становища в чуждестранната правна литература. Споменати са и научните съчинения от руската литература, които категорично определят същността на услугата като вид дейност.

Квалифицирането на съответния ненаименуван /неуреден в ЗЗД/ договор за услуга следва да се основе на определени критерии, които да го отнесат към договори от определена група. ДИУ принадлежи към тази група договори, които са свързани с извършване на определена работа или дейност. Това са договори от вида *intuitu personae*, т. е. договори, сключени с оглед на личността. От значение е също така, че ДИУ е единственият сред тях ненаименуван договор, чийто предмет е уреден в закона с определени признаци, обективни елементи. Поради тази причина, съдържащите се в дефиницията, посочена по-горе, обективни елементи следва да послужат за критерии,

по които да се установи дали и доколко предметите на споменатите от нас наименувани договори притежават или не притежават всички обективни елементи, с които услугата е легално дефинирана. За настоящото изследване е необходимо да установим дали предметите на тези наименувани договори - договора за изработка, договора за поръчка и трудовия договор притежават всички елементи или съответно не притежават всички елементи, които се съдържат в текста на законовата дефиниция за услуга съгласно ЗЗП. Това сравнение е илюстрирано нагледно в табличен вид. Тези елементи от дефиницията за услуга разкриват пълно сходство и подобие само с предмета на договора за изработка, но за разлика от него, тази тъждественост не е налице при другите два договора – при предметите на договора за поръчка и трудовия договор.

Най-голяма близост с договора за услуга разкрива договорът за изработка, като в табличен вид е онагледено развитието на правната уредба на двата договора, като в таблицата започва с уреждането на договора в римското право, като в нея се представя уредбата на двата договора в ЗЗД отм., както и в други отменени и действащи нормативни актове. Изведени са приликите и разликите между тях, което несъмнено способства за тяхното отграничаване. В тази точка е извършено сравнение между предметите на договорите за поръчка и трудовия договор, в резултат на което се изведени и критерии за разграничаване на договора за услуга от договорите за изработка, поръчка и трудовия договор.

В тази точка са разгледани и другите елементи – извършване на дейността по независим начин и нейното предназначение за друго лице. На последния елемент е отделено специално внимание. Посочено е, че предназначението на дейността е белег, който е нормативно установен при договора за изработка. Подчертава се и връзката между предназначението на услугата като дейност с ползата от нейното извършване. Ползата и предназначението са представени като две страни от една цялост, от общия и взаимен интерес на страните от сключване и изпълнение на договора. В точка втора е представен и интересът като субективен елемент, който е използван като синоним на полза. Посочено е, че целта на услугата е задоволяването на една индивидуална потребност. В тази връзка е разгледана потребността от гледна точка на психологията. Потребностите се определят науката психология като отражение, психически образ на реално съществуващи нужди.

В точка трета от параграф втори е обърнато внимание на външната страна на услугата. Това е нейната обществена природа, на формата, в която съществува услугата в обществената среда и с която се индивидуализира и отграничава от другите явления. Услугата е разгледана като част от външните отношения между хората, както проф.

Торбов определя социалните отношения, поради което условно сме определили тази част от понятието да бъде наречена външна, обществена страна на услугата. Външната страна се извежда след анализ на дефинициите съгласно на ЗЗП, ЗДПУ и ЗДДС. Елементите биват също обективни и субективни. Субективен елемент е грижата, от която се поражда анимусът, а именно намерението на изпълнителя за извършване на услугата. Проявената от изпълнителя грижа съставлява неговото намерение за изпълнение и представлява връзката между вътрешната страна на услугата, която дейност е насочена към задоволяването не само на една индивидуална, но същевременно и на една обществена потребност. Обективни елементи от външната страна са: стопанския характер на услугата като дейност, тъй като дефиницията за услугата съгласно ЗДПУ е, че услугата е „всяка стопанска дейност“, но същевременно другите обективни признаци са: **ползата** от извършването ѝ и **нейната стойност**.

Посочено е, че ползата е обратната страна на предназначението. Ползата от извършване на услугата е този признак, елемент от нейната външната страна, който придава определена насоченост на дейността, в каквата форма се проявява услугата. Ползата е крайната цел от развитието на това човешко поведение, наречено услуга, за да бъде представено във вид на функция. Разгледана е също така социално-икономическата същност на услугата. Според икономическата литература, услугата е определяна като резултат от функционирането на работната сила и **същата служи за задоволяване на човешка потребност**. На фигура е дадена илюстрация за класификацията на потребностите според Маркс, които са: 1. физически, 2. интелектуални /духовни/; и 3. социални. Задоволяването на една обществена потребност е крайният резултат, към който е насочена стопанската дейност на хората, която се извършва под формата на услуга. Последната има непосредствен полезен ефект върху тяхната личност и имущество, като притежава характеристиките на благо, което поради своята уникалност и оскъдност притежава самостоятелна потребителна стойност, тъй като е годен обект за размяна. Тези потребности представляват крайната цел от пътя, който преминава услугата, за да достигне до предназначението си, а именно да преодолее и задоволи нуждата, която ѝ е дала живот и която я е породила.

Третият обективен елемент от външната страна на услугата, разгледан в точка трета е **стойността на услугата**. Той се извежда след анализ на разпоредбата на чл. 8, ал. 1 от Закона за данък върху добавената стойност /ЗДДС/, съгласно която: „услуга по смисъла на този закон е всичко, което има стойност и е различно от стока, от парите в обращение и от чуждестранната валута, използвани като платежно средство“. Подобно на извършения анализ на дефиницията по ЗЗП за целите на тълкуването определяме

нейното значение по отрицателен и положителен път. По отрицателен път означава да посочим какво явление услугата не е съгласно чл. 8 от ЗДДС, а там се споменава, че услугата е нещо, *„различно от стока, от парите в обращение и от чуждестранната валута, използвани като платежно средство“*. В тази точка е извършено сравнение между услуга и стока, както и от парите в обращение.

Понятието услуга се определя и по положителен път, а това означава да представим услугата като „всяко нещо, което има стойност“. Това означава, че следва да докажем, че услугата е обществено благо, като един „пазарен продукт“, който подлежи на размяна. В тази точка се изяснява какво науката разбира под понятието благо, като акцентът е поставен върху неговите полезни свойства – да бъде задоволена определена нужда. Анализът за стойността на благата е подкрепен с уредбата на „полезността“ в ЗЗД във връзка с договора за изработка. Споменато е, че самата услуга е явление, което притежава определена стойност, като изследването обхваща и признаците, които характеризират благата като обекти на правото и които изразяват тяхната стойност.

За определяне на услугата като благо и обект на правото, същата е разгледана като работа, която е полезна за хората и която притежава определена стойност. Предвид това, е разгледан произходът на идеята за стойност на труда, на извършваната работа още през епохата на древен Рим, когато обекти на правото са били само вещите. Основно физическата работа тогава е била извършвана от робското население, като на работата се е гледало като на особен вид доход, като плод от вещ, тъй като римското право не признавало робите за правни субекти. Същите са могли да бъдат обекти на сделки, като полезността за робовладелците е била работата, която робите извършвали. Полезните свойства на работата не са се изменили и когато същата физическа работа е започнала да се извършва от свободни хора по силата на договора *locatio-conductio operatum*, които отдавали под наем своя труд, своите усилия срещу получаването на определено насрещно възнаграждение. Тогава, когато фактическата работа е започнала да се извършва от свободните хора, работата като плод се е отделила от вещта /от човека – роб/ и се е превърнала в самостоятелен обект на размяна, в обект на правото.

Отделно от това, е посочено, че услугите притежават всички свойства на вещите, които са били обекти на правото, както общата теория на правото ги назовава, а именно: да бъдат дадени ограничено и да могат да се завладеят. На следващо място, в тази точка е отделено внимание на потребителната стойност на услугата, а това е еквивалентът на услугата, която се консумира чрез извършването си от този, който я получава. Последният получава блага – възнаграждение, необходимо за неговото

оцеляване. В тази точка е обърнато внимание, че стойността на услугата като явление може да съществува поради обществена нужда от нейното извършване, която бива удовлетворена посредством дейностите по търсене и предлагане, които формират определена обществена среда, наречена пазар.

В параграф трети от глава втора от дисертационния труд е разгледан вторият елемент от същественото съдържание на договора за услуга, а именно възнаграждението. Посочено е, че възнаграждението е еквивалентът на извършената услуга и материален израз на нейната стойност. То произтича от съдържащата се в ЗДПУ дефиниция за услугата като „всяка стопанска дейност“, тъй същата обичайно се извършва с цел реализирането на печалба, тоест възмездно. С оглед на това е споменато, че в законодателствата на Германия, Австрия и Русия, договорът за услуга е уреден като по принцип възмезден договор. В ЗДПУ също е предвидена възможност за извършването на т.нар. „безвъзмездна услуга“, тъй като в този закон е налице дефиниция на понятието „нестопанска услуга от общ интерес“. Това означава, че за разлика от мандата, страните изрично следва да уговорят безвъзмездността на договора за услуга, освен ако същата не следва пряко от самото естество на услугата, в случаите, когато възнаграждение не е било уговорено. Това е така, тъй като възнаграждението, като елемент от същественото съдържание на договора за услуга, произтича от предмета на договора, от външната страна на услугата, от нейната стойност. Това означава, че всяка една услуга притежава стойност, включително и безвъзмездните услуги.

В параграф пети от глава втора от дисертационния труд са направени изводи относно правната характеристика на договора за услуга, както и са изведени критерии за разграничаване на ДИУ от сходни на него договори – договор за изработка, договор за поръчка и трудовия договор. Изведени са и правила за правоприлагане, а именно за съответно приложение на правилата за изработката в съответствие с естеството на предмета на съответния договор за услуга и начинът на неговото изпълнение. Направена е класификация на услугите на два основни вида: съобразно естеството им – материални и нематериални и съобразно начина на извършването им с цел задоволяване на потребности – потребими и непотребими, което е изведено по аналогия от проведеното в теорията деление на вещите на потребими и непотребими.

Глава трета

„Сключване, действие и изпълнение на договора за извършване на услуга“

Глава трета е посветена на сключването, действието и изпълнението на договора за услуга. Предметът на изследването в тази глава е организиран на 4 части, обособени в параграфи.

Параграф първи от глава трета на дисертационния труд е озаглавен „Правни принципи и преддоговорни отношения между страните по договора за извършване на услуга“. В него са разгледани съдържанието на преддоговорните отношения между страните към момента на сключване на договора за услуга, а именно общия мащаб по чл. 12 от ЗЗД и изведените в правната доктрина отделни преддоговорни задължения, които намират пълно проявление и при воденето на преговорите и сключването на договора за услуга. В точка трета на параграф първи са представени основните правни принципи, които ръководят страните при сключване на договора. Те са: принцип на равнопоставеност на договарящите, принцип на недискриминация, осигуряване на свободна и честна конкуренция между участниците в процедурите и принцип на договорната справедливост. В тази точка е обърнато внимание на принципа на договорна свобода, заемащ основно място сред тях.

В точка 4 от параграф първи са представени видовете процедури за сключване на договора за услуги. Законодателят е създал правна уредба за сключването на договорите за услуги посредством установяването на общи правила, както и особени процедури за сключване на договори за услуги въз основа на специални правила за поведение. Същите могат основно да бъдат класифицирани на два вида:

1. Общи правила за сключване на договори за услуги по чл. 13 от ЗЗД и
2. Особени процедури за сключване на договори за услуги.

При последните се наблюдават ограничения при свободата на договаряне за страните, като същите могат да бъдат два вида:

2. 1. Публичноправни процедури за сключване на договори за услуги и
2. 2. Частноправни процедури за сключване на договори за услуги.

В параграф втори от глава трета е разгледано сключването на договора за услуга. В точка втора са представени общите правила по чл. 13 и следващите от ЗЗД за сключване на договорите, които намират приложение и за договора за услуга. Разгледани са начинът на отправяне на предложението и приемането, обхвата на

волеизявленията, както и начинът на тяхното обективиране при материалните и нематериалните услуги.

В точка трета от параграф втори са разгледани изискванията, на които следва да отговарят страните по договора за услуга, сред които: да притежават дееспособност и да бъдат индивидуализирани по установения по закона начин, при спазване на изискванията за това. В тази връзка са посочени наличието на изисквания за защита на личните данни на физическите лица, в случаите, когато страни по договора са именно те.

В същата трета точка от параграф втори от дисертационния труд са разгледани наименованието на страните по договора за услуга. Направена е и своеобразна класификация на установените по закон наименования на страните, които са означени като: **подходящи и неподходящи наименования**. Разгледани са наименованията, установени в различни закони за всяка една страна по договора – за лицето, което извършва услугата и за лицето, което я получава. Разгледани са наименованията за страните по договора за услуга, които са използвани от законодателя в следните закони, а именно: Закона за защита на потребителите, Закона за договорите между социалистическите организации отм., Закона за задълженията и договорите, Закона за обществените поръчки и Закона за устройство на територията. Изводът е, че най-подходящи наименования за страните по договора за услуга са: **възложител и изпълнител**.

В параграф трети от глава трета от дисертационния труд е разгледано действието на договора за извършване на услуга. От значение е, че от момента на съвпадане по съдържание на насрещните волеизявления при сключването на договора между страните възниква правна връзка и между тях се поражда облигационно отношение. Същите са обвързани от правните последици на тази сделка. Това са целените или търсени от авторите на волеизявленията правни последици, които настъпват само тогава, когато правната норма загуби статичния си характер и влезе в действие, признавайки правната валидност и правомерност на волеизявленията и свързвайки същите с търсените от страните правни последици. Правата и задълженията са корелативно свързани и взаимно си служат за основание за възникване и изпълнение. В правната теория е прието да се казва, че насрещните права и задължения на страните са генетично (с оглед възникването им) и функционално (с оглед изпълнението) свързани. Страните по договора за услуга придобиват всички права и задължения към момента на неговото сключване. В зависимост от връзката им с елементите от същественото и несъщественото съдържание на договора, правата и

задълженията биват 2 /два/ вида: 1. основни или първични права и задължения и 2. допълнителни или вторични права и задължения. В зависимост от тях различаваме 2 /два/ вида действие на договора, а именно: 1. Основно действие на договора за извършване на услуга и 2. Допълнително действие на договора за извършване на услуга.

В точка втора от параграф трети от дисертационния труд е разгледано основното действие на договора за услуга. То се изразява в тези права и задължения, които образуват основната, първоначална връзка между страните по договора и възникват още от момента на сключване на договора за услуга. Те образуват синалаagma, която може да бъде **генетична и функционална**. Сред първата група правни последици е задължението на изпълнителя да извърши услугата, които притежават особености в зависимост от това какъв е видът на задължението – с еднократно или с трайно изпълнение, както и дали е за лична незаменима или лична заместима престация. Втората група правни последици са следствие от първата и се състоят в субективното право на изпълнителя на възнаграждение за извършената от него услуга и задължението на възложителя да му го заплати. В точка трета от параграф трети е представено допълнителното действие на договора, в това число и несъщинските правни задължение, като е даден пример със задълженията на страните при договора за изработка.

Параграф четвърти от глава трета на дисертационния труд е посветен на изпълнението на договора за услуга. В точка първа на параграф четвърти е разгледана правната същност на изпълнението на договорите. В точка втора са представени принципите на изпълнение на договора за услуга, а именно: принципът на реалното изпълнение, принципът на еквивалентност на насрещните престации, принципите на сътрудничество между страните и принцип за изпълнение с грижата на добър стопанин.

В точка трета от параграф четвърти са посочени субектите на изпълнение, които са означени като активен субект на изпълнение и пасивен субект на изпълнение. Разгледана е ролята на всяка страна по договора като активен и пасивен субект на изпълнение. Активен субект е всяка една страна по договора, която е носител на правно задължение. В тази точка са разгледани начинът, по който всяка от страните по договора го изпълнява. Например, представен е начинът на изпълнение на задълженията на изпълнителя при задължения за лична незаменима и лична заместима престация за извършване на услугата, както и изпълнението на задълженията за възложителя за предметна престация при заплащане на възнаграждение при извършена вече услуга. Разгледано е и положението на страните по договора за услуга като

пасивен субект на изпълнение, а това е лицето, което има правото да получи изпълнението. Изпълнение на задълженията на изпълнителя по ДИУ е налице, когато услугата, предмет на договора, бъде получена от насрещната страна – възложителя, комуто е предназначена. При изпълнението на ДИУ се осъществява пълно съвпадение между предназначението на услугата с ползата на лицето, което се нуждае от нея. Изпълнението на услугата е отразено на илюстрация. В тази точка са разгледани и предпоставките за получаване на изпълнение, както и видовете изпълнение на ДИУ, а именно чрез приемане на работата или чрез потребление на услугата за всяка една от страните. В точка четвърта от параграф четвърти са разгледани особеностите при време и място на изпълнение.

Глава четвърта

„Неизпълнение и прекратяване на договора за извършване на услуга“

Глава четвърта е посветена на неизпълнението на договора за услуга и неговото прекратяване.

Първи параграф на глава четвърта разглежда същността на неизпълнението, формите и видовете неизпълнение. В точка втора са представени формите на неизпълнение на задълженията на всяка една страна по договора, а именно от страна на възложителя и от изпълнителя на услугата, които биват: пълно неизпълнение, частично изпълнение и забавено изпълнение.

Параграф втори от глава четвърта на дисертационния труд е посветен на виновното неизпълнение на задълженията на страните по договора за услуга и правните последици, които възникват в тази връзка. Те се изразяват във възникване на договорна отговорност за страните, която представлява едно ново, допълнително, материално гражданско правоотношение над първоначалното правоотношение, което има за цел да бъдат поправени вредите от неизпълнението. В същата точка са представени и елементите от договорната отговорност, а именно: поведение, противоправност, вреди, причинна връзка и вина. В точка трета на параграф втори са разгледани имуществените и неимуществените вреди, които настъпват поради неизпълнение. Отделено е внимание на правната уредба на отговорността за неимуществени вреди, която е разгледана като обща правна уредба и специална правна уредба. Общата правна уредба е установена от разпоредбата на чл. 52 от ЗЗД, а специалната правна уредба на отговорността за

неимуществени вреди поради неизвършване на определени услуги е регламентирана в Закона за туризма. Това е разпоредбата на чл. 35, ал. 5 от Закона за туризма, който не оставя място за съмнение относно дължимостта на обезщетение и за претърпени неимуществени вреди вследствие на неизпълнението на договора за организирано туристическо пътуване. В тази точка е разгледана възможността за обезщетяване на неимуществените вреди поради неизпълнение на договора за услуга. В тази връзка е посочено Тълкувателно решение № 4/2012 г. от 29.01.2013 г., постановено по тълкувателно дело № 4 от 2012 г. на Общото събрание на гражданската и търговска колегия на Върховния касационен съд на Република България. В него се приема, че може да бъде присъдено обезщетение за неимуществени вреди, доколкото те са пряка и непосредствена последица от неизпълнението и са могли да бъдат предвидени при пораждаване на задължението, когато общественият снабдител – енергийно предприятие не е изпълнил задълженията си по снабдяване с електрическа енергия. В мотивите на тълкувателното решение се споменава, че отговорността му е договорна. Макар и електроснабдяването на крайните потребители да се приема за вид договор за продажба, тълкувателното решение има значение за отговорността на изпълнителя при положение, че същият предоставя обществени услуги за задоволяването на обществени потребности. Представена е и възможността за кумулиране на двата вида отговорност – договорна и деликтна, с цел пълно и интегрално обезщетяване на увредения.

В точка четвърта от този параграф са представени правните средства за защита. Същите са класифицирани в зависимост от това дали изпълнението е още възможно или съществува пречка за неговото изпълнение. При още възможно изпълнение кредиторът може да предяви иск за реално изпълнение съгласно чл. 79, ал. 1 от ЗЗД. Това са случаите за извършване на още възможна услуга, когато кредиторът има интерес от изпълнението. Втората възможност за кредитора е да поиска да бъде овластен, за да извърши престацията за сметка на длъжника. При невъзможно изпълнение кредиторът има няколко възможности: да развали договора, както и да реализира договорната отговорност на неизправната страна, съобразно правилата на чл. 79, ал. 1, предл. второ от ЗЗД, а именно като предяви иск за обезщетение вместо неизпълнение.

В параграф трети от глава четвърта на дисертационния труд е разгледано невинното неизпълнение на задълженията на страните по ДИУ. Представени са хипотезите на начална и последваща невъзможност на престацията, както и причините, които могат да я породят, като: непреодолима сила – *vis major*, случайно събитие, непоносимост на престацията.

В точка трета от този параграф са разгледани и правните последици при невиновно неизпълнение. Те могат да се класифицират на четири вида: 1. Погасяване на облигационното отношение занапред – *ex nunc*, 2. Погасяване на облигационното отношение с обратна сила - *ex tunc*, 3. Спиране на изпълнението при временна невъзможност за изпълнение, както и 4. Възникване на облигационно отношение по повод на осъществено неоснователно обогатяване между страните по договора.

В точка четвърта е разгледана хипотезата на неоснователно обогатяване в резултат на получена без основание услуга. Разгледани са правните средства за защита на правата на страните в тази връзка и тяхната правна квалификация, която е по чл. 55, ал. 1 от ЗЗД.

В параграф четвърти се съдържа информация за прекратяването на договора за услуга, което в доктрината е прието да се осъществи по един от следните начини: по взаимно съгласие на страните по всяко време; при настъпване на срока; при смърт на лицето, задължено да извърши услугата; при изпълнение на основното задължение; при разваляне на договора; при безсрочния договор – с едностранно волеизявление на всяка от страните.

Глава пета

„Специални видове договори за извършване на услуга“

Глава пета е посветена на специалните видове договори за услуги, които са регламентирани от разпоредбите на специални закони. Разглеждането на специалните видове договори е организирано в четири части, обособени в четири параграфа, а именно: §. 1. Общи бележки и класификация на специалните видове договори за услуги, §. 2. Договори за услуги в полза на субектите – адресати на Закона за обществените поръчки, §. 3. Договори в полза на имуществото на правните субекти – физически и юридически лица и §. 4. Договори за услуги, свързани с човешката личност.

В параграф първи от глава пета е дадена обща характеристика на тези специални договори, както и са изведени определени критерии за класификацията им. Техните особености са обобщени в точка първа на параграф първи, като е посочено, че при тези услуги, наред с общите и основни елементи, които притежава всяка една услуга, законодателят е предвидил и допълнителни елементи, които формират нов вид услуга, насочена към своята специална цел – да бъде преодоляна специална по вид

обществена потребност. По този начин е регламентирана възможността определени обществени потребности да бъдат задоволени чрез извършването на определени услуги, за които законодателят е установил изричен правен режим. Допълнителните признаци, установени в закона, които характеризират тези специални услуги, отразяват тяхното **естеството** съобразно потребностите, които са предназначени да задоволят и **правното качество на страните** от които и в чиято полза тези услуги се извършват. Това на свой ред определя вида на **особените процедури**, по реда на която тези договори се сключват, както съдържанието и действието на тези специални договори.

В точка втора е дадена примерна класификация на специалните видове договори за услуги. Тя се извършва с оглед на признаците, които притежават тези специални договори за услуги от гледна точка на страните по тях, естеството на услугите, които се извършват от тях и в тяхна полза, както и процедурите, по реда на които се сключват тези договори. Разглеждането на договорите в глава пета е само примерно, а не изчерпателно и същото има за цел да открие именно признаците, по които същите се отличават – **правно качество, процедурите по сключването им, както и признаците от предмета на тези договори**, което е дало основание на законодателя да ги уреди като предмет на самостоятелен вид договор. Поради тази причина в глава пета са разгледани два вида договори:

1. Договорите за услуги в полза на субектите – адресати на ЗОП, както и
2. Договорите за услуги, сключвани в полза на имуществото и личността на правните субекти – юридическите и физическите лица - гражданите.

В параграф втори на глава пета от дисертационния труд са разгледани договори за услуги в полза на субектите - адресати на Закона за обществените поръчки. Тези договори притежават особености по отношение на особеното правно качество на страните по тях, правния режим на обектите - услугите, както и тяхното правно действие. Особеностите се проявяват в особените процедури за тяхното сключване, форма и съдържание. Всички договори за услуги от този вид разкриват изключителното правно качество на страните, в полза на които тези договори се сключват. Характерно за тях е, че те упражняват властнически правомощия, в качеството им на държавни органи. Правното качество на страните произтича от принадлежността на субективно монополно право и монополно положение, което упражняват държавни органи и определен кръг правни субекти. В полза на последните възниква изключително субективно право, защото само предприятието, което е негов носител, може да извършва стопанската дейност, която е негов обект. В полза на държавата могат да бъдат сключвани само няколко вида договори, сред които: договор

за възлагане на обществена поръчка за услуги, договорите между Асоциацията по ВиК и ВиК операторите, както и договорите за обществени услуги по Закона за железопътния транспорт, Кодекса за търговско корабоплаване, както и концесионния договор за услуги по Закона за концесиите. За страните по тези договори е характерно, че имат ограничена свобода за договаряне, тъй като е изрично предвидено задължение за сключването им.

С оглед на това, в точка първа от параграф втори са разгледани особеностите на договора за възлагане на обществена поръчка за услуги /ДВОПУ/. В точка втора от параграф втори е представен договорът за концесия за услуги съгласно Закона за концесиите, в точка трета - договорът между Асоциацията по ВиК, респ. Общинския съвет и ВиК оператора съгласно Закона за водите, в точка четвърта - договорът за извършване на обществени превозни услуги по Закон за железопътния транспорт /ЗЖТ/ и в точка пета - договорът за обществена услуга по Кодекс на търговското корабоплаване.

В параграф трети на глава пета от дисертационния труд е отделено внимание на следващия вид специални договори за услуги, а именно на договорите в полза на имуществото на правните субекти – физически и юридически лица. Характерна особеност при всички тези договори е наличието на естествено съдържание, регламентирано от императивни и диспозитивни правни норми на специалните закони. То е свързано с редица особености по отношение на особеното правно качество, което притежават правните субекти. За тях е предвидено ограничение на договорната свобода посредством уредено специално право и задължение за сключването на такива договори за услуги, които произтичат по силата на закона, когато са налице предпоставките за това. Специалното правно качество на страните е определящ признак за особения статут, който притежава всяка една страна по тези специални видове договори. Без тези договори за услуги, имуществените и неимуществени потребности на правните субекти в обществото по никакъв начин не могат да бъдат задоволени, което на свой ред означава, че тези договори за услуги пряко и непосредствено задоволяват техните потребности, като за целта предизвикват необходимите и желани изменения в тяхната правна сфера. Договорите за услуги могат да бъдат класифицирани на следните видове: договори за услуги в полза на физическите и юридически лица, договори за услуги в полза на юридически лица, договори за услуги в полза на физически лица.

В точка втора от параграф трети са разгледани договорите за услуги в полза на юридически и физически лица, а именно това са примерно посочените: договори за

комунални услуги, договори за водоснабдяване между ВиК оператор и потребители на ВиК услуги, договори за услуги по ЗУТ, в това число: договор за инвестиционно проектиране по ЗУТ, договор за строителен надзор. В същата точка са разгледани и други договори като: договор за превоз, посреднически договор, договорът за правна защита и съдействие по Закон за адвокатурата, договорът за доставка на интернет услуги, договор за телекомуникационни услуги, договор за услуги по Кодекса на търговското корабоплаване, договори за охрана и договор за услуги по Закон за счетоводството.

В точка трета от параграф трети са представени договорите за услуги в полза само на юридически лица, а именно: договор за назначаване на управител на дружество с ограничена отговорност. В точка четири са посочени договорите за услуги, сключвани само в полза на физическите лица и това са: потребителските договори за услуги, договорите за организирано туристическо пътуване по Закона за туризма, договорите за предоставяне на финансови услуги от разстояние.

В параграф четвърти от глава пета на дисертационния труд са разгледани договорите в полза на човешката личност, а това са договорът за лечение и договорът за социални услуги.

Заключение

В заключението са систематизирани изводите, формулирани в отделните глави на дисертационния труд. Направен е извод, че договорът за извършване на услуга /ДИУ/ е двустранен, възмезден, консенсуален, комутативен и ненаименуван договор, сключван между две страни – възложител и изпълнител, по повод нуждата от извършване на определена услуга, с цел да бъде задоволена една потребност. Обобщени са основните особености на договора по отношение на елементите на същественото му съдържание, критерии за разграничение между договора за услуга и други сходни на него договори и критерии за приложение на правилата на изработката. Същите са обусловени от естеството на самата услуга и начина на нейното изпълнение.

Във връзка с откритите особености на договора за извършване на услуга, са направени следните *de lege ferenda* за обща уредба на договора за извършване на услуга в Закона за задълженията и договорите. Предложението ми е на мястото на отменената глава IX от действащия Закон за задълженията и договорите с наименование «Издателски договор, договор за публично изнасяне и договор за сценарий» да се

предвиди нова глава IX „а“ с наименование «Договор за извършване на услуга», в която да бъде регламентиран този договор от чл. 270а до 273а нови включително.

1. Да се създаде чл. 270а – нов, който да има следното съдържание:

„чл. 270а (1) С договора за извършване на услуга изпълнителят се задължава да извърши в полза на друго лице определена услуга (действия или дейност), а последното – да му заплати възнаграждение.

(2) Възнаграждение не се дължи само, когато това е изрично уговорено между страните по договора или когато е обичайно прието определен вид услуги да се считат за извършени безвъзмездно.“

2. Да се създаде чл. 271а нов със следното съдържание:

„чл. 271а Изпълнителят се задължава да извърши услугата лично, освен ако договорът не е бил сключен с оглед на личността.“

3. Да се създаде чл. 272а нов със следното съдържание:

„чл. 272а (1) Възложителят е длъжен да заплати приетата или извършена в негова полза услуга.

(2) Когато извършената услуга подлежи на приемане от възложителя, отношенията между страните се уреждат в съответствие с разпоредбите на изработката.

(3) Когато възложителят противопостави на изпълнителя всички свои възражения за неправилно изпълнение, той се освобождава от отговорност, освен ако не направи това незабавно след узнаването. В случая отношенията се уреждат съобразно закона, освен ако в договора не е уговорено противното или нещо различно.“

4. Да се създаде чл. 273а нов със следното съдържание:

„чл. 273а. Извън предвидените в закона случаи, за всички неуредени въпроси, приложение следва да намерят тези разпоредби от този закон, които се намират с предмета на договора в най-тясна връзка.“

III. Научни и научно-приложни приноси

1. Научна новост на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа следните основни научни приноси:

Настоящият дисертационен труд е първото монографично изследване, който в българската правна доктрина се посвещава на договора за услуга. За първи път са изведени критерии за разграничаване на договора за услуга от други, сходни на него договори и за правоприлагане. Използван е логическият метод за определяне на общите

особености на предмета на договора за услуга. Научна новост е представянето на услугата като понятие, които притежава определено съдържание от съставни елементи и обем, което позволява извеждане на признаците, които са характерни за всички видове услуги, с оглед на изключително обширния предмет на договора, който е предмет на изследване в настоящата дисертация. Елементите са посочени в трите законови дефиниции за услуга, регламентирани от разпоредбите на Закона за защита на потребителите, Закона за данък върху добавената стойност и Закона за дейностите по предоставяне на услуги. За първи път в теорията се разкриват основните особености на услугата като действие или дейност, които притежават стойност и са предназначени да задоволят определена обществена потребност.

2. Научно-приложно значение на дисертацията

Дисертационният труд се ползва с важно практическо значение. Изследването установява точната правна квалификация на договора за услуга, която единодушно се възприема в теорията и практиката на съда. Съгласно разрешението, договорът за услуга се квалифицира като вид договор за изработка по чл. 258 и следващите от ЗЗД. В изследването също така са разгледани и въпросите относно реституцията на извършената услуга без основание, а именно при липса на сключен договор, при неговата нищожност, както при неговото последващо унищожаване или разваляне. В тези случаи отношенията на страните се уреждат в хипотезите на престаиционната кондикция, като претенциите на заинтересуваните лица следва да се квалифицират по чл. 55, ал. 1 от ЗЗД. Аргумент за тази правна квалификация произтича от това, че услугата като явление притежава стойност. Дисертационният труд има практическо значение и за отграничаване на договора за услуга от договора за изработка, договора за поръчка и трудовия договор, като са изведени критерии за тяхното разграничаване в тази връзка. В тази връзка представяме и критерии за разграничение между договора за услуга и договорите за поръчка и изработка, тъй като за договора за услуга липсва правна уредба в ЗЗД.

2.1 Критерии за разграничение между ДИУ и договорите за поръчка и изработка

а/ По отношение на договора за поръчка

Основните различия между ДИУ и договора за поръчка съобразно елементите от вътрешната страна на понятието услуга са по отношение на дейността и нейното предназначение.

На първо място, услугата е всяка материална или интелектуална дейност, докато предмет на договора за поръчка са само и единствено правните действия. Дори да приемем, че самите правни действия са все пак вид интелектуална дейност, неминуемо обхватът на дейността, в която услугата се изявява, съгласно разглежданата дефиниция, е значително по-обширна от конкретния характер на предмета на договора за поръчка.

На второ място, услугата не е всяка една материална или интелектуална дейност, а само тази дейност, която е предназначена за друго лице. Такова изискване за предназначение и цел не съдържа дефинитивната разпоредба на чл. 280 от ЗЗД, а в нея единствено се споменава за „възложените действия“. Предназначението при услугата първо рефлектира върху неимуществената сфера, а едва след това в имуществената сфера на лицата. Нямаме услуга без цел, без конкретна потребност, която да бъде удовлетворена. За разлика от услугата, правните действия са правно явление, които или се извършват или не се извършват, тъй като единствената тяхна цел е да предизвикат настъпването на предвидените по закон правни последици в правната сфера на заинтересуваните лица. Те намират отражение само в тяхната имуществената сфера, като са откъснати от това предназначение и цел, които характеризират услугата като самостоятелно явление. Освен това, адресат на правните действия са третите лица, докато адресат на услугата е винаги насрещната страна по договора. Поради тази причина, писмената и устна консултация, която дава адвокатът на клиента си по правни въпроси не е предмет на договор за поръчка, а на специален вид договор за услуга, а именно договор за правна защита и съдействие, регламентиран в специалния Закон за адвокатурата.

На трето място, по силата на договора за поръчка възникват задължения за *dare*, а по силата на договора за услуга, подобно на договора за изработка, възникват задължения за *facere*. Това не означава, че договорът за услуга не може да съдържа елементи на договора за поръчка, например, но услуга трябва да заема основно, централно място като предмет на договор.

б/ Между договора за изработка и ДИУ

На първо място, договорът за изработка е единственият договор, предвиден в Закона за задълженията и договорите, по отношение на който ДИУ разкрива сходство. Тази тъждественост между предметите на двата договора се установява след извършването на задълбочен анализ. Правната теория определя предмета на ДИУ като **готов трудов резултат**. В закона предметът на този договор е определен като „нещо“ /съгласно разпоредбата на чл. 258 от ЗЗД/ и „работа“ /по смисъла на чл. 264, ал. 1 от

ЗЗД/. Основното различие между типичния договор за изработка по ЗЗД и ДИУ според проф. Таджер се състои в това, че **услугата не е свързана със създаване на вещ**. Няма никаква пречка, обаче, предметът на договора за изработка да се състои в извършване само на фактическа дейност, без да е налице краен материален резултат - вещ.

Основната разлика между типичния договор за изработка и договора за материална услуга, се изразява в това, че последният има за предмет извършването на фактическа, материална дейност, която има специално предназначение, насочена е към определена цел, а договорът за изработка има за предмет материален резултат, вещ. Тази цел при услугата се изразява във възстановяването на изгубена или намалена потребителна стойност на друг обект или благо, какъвто вид материална услуга представлява например ремонтната дейност. За разлика от договора за изработка, предмет на договора за материална услуга е самата фактическа дейност, определена от целта, към която същата е насочена. От това може да се заключи, че по българското право договорът за изработка има по-обширен предмет, тъй като включва в своите рамки както изработване на вещ, така и извършване на фактическа дейност, която може да бъде материална или интелектуална. Това, от своя страна, обуславя константната съдебна практика, която се изразява в редица решения на ВКС по чл. 290 от ГПК, **според която договорът за услуга се квалифицира като вид договор за изработка.**

2.2 Критерии за правоприлагане

Практическа стойност притежават и критериите за приложение на правилата за изработката. Правоприлагането е във връзка с приложението на уредени в закона диспозитивни правила, регламентирани за съдържанието на определен наименуван договор, по отношение на който друг ненаименуван договор, разкрива определено сходство и подобие по смисъла на чл. 46, ал. 2 от ЗНА. Подобие е налице при тъждественост между елементите от същественото съдържание на двата договора. Когато такава тъждественост е налице, част от неговото съдържание стават предвидените за наименувания договор правила. Това са тези правила за поведение, които имат връзка с предмета на ненаименувания договор, поради която причина приложението им не е пряко, а съответно. С оглед на това, *съответно приложение* е налице винаги, в случаите, когато не съществува пълно сходство между предметите на двата договора, но това, от своя страна, поражда необходимост от определено приспособяване на онези разпоредби, които са относими към предмета на съответния ДИУ.

Публикации, свързани с предмета на дисертационния труд

1. Белев, К. „Договор за услуга и трудов договор“ , сп. „Общество и право“, бр. 7/2018 г.;
2. Белев, К., „Договор за изработка и договор за услуга – прилики и разлики“, сп. „Общество и право“, бр. 35/2017 г.;
3. Белев, К. „За приликите и разликите между договора за изработка и договора за услуга“, Доклад от Юбилейна научна конференция 2016: Право и бизнес – усъвършенстване на нормативната уредба, Сборник доклади, Том I, Частно право, Издателски комплекс – УНСС;
4. Белев, К. Предмет на договора за извършване на услуга, Доклад от Годишна национална конференция 2014 г., Проблеми на законодателството и правоприлагането, свързани с развитието на бизнеса в Република България и Европа, Сборник с доклади, Том I, Издателски комплекс – УНСС;

